

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ร้อยละ 81.2 อาศัยอยู่ในชนบท โดยมีครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 57.1 ของครัวเรือนในชนบททั้งหมด (โวจิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2533 : 6-7) การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยส่วนใหญ่แล้วยังคงปัจจัยที่จำเป็นในการผลิต เช่น ขาดแคลนน้ำ เพราะระบบการชลประทานยังมีอยู่น้อยมาก คือ มีอยู่เพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด (รัชนิกร เศรษฐโร, 2528 : 207) ชาวชนบทจึงต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก หากฝนแล้งหรือฝนตกมากเกินไป ก็จะประสบความล้มเหลวในการผลิต เป็นเหตุให้ได้ผลผลิตต่ำ และมีรายได้น้อย ทั้งนี้เพราะรายได้จากการเกษตรผันแปรโดยตรงกับการชลประทาน กล่าวคือ ท้องที่ที่มีการชลประทานดี เกษตรกรจะมีรายได้สูง ส่วนท้องที่ที่ขาดระบบการชลประทาน เกษตรกรจะมีรายได้ต่ำ (วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน, 2533 : 117)

นอกจากนี้ชาวชนบทยังประสบปัญหาเรื่องการถือครองที่ดิน คือ ชาวชนบทร้อยละ 13.5 ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และมีการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตร ร้อยละ 11.6 ของที่ดินทั้งหมด (วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน, 2533 : 118) สภาพการไร้ที่ทำกิน และการเช่า

ที่ทำกิน จะส่งผลกระทบต่อรายได้ของชาวชนบท เพราะการเช่าที่ทำกินนั้นทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยลง เพราะต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งไปเป็นค่าเช่า ส่วนเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองก็มีที่ดินเพียงเล็กน้อย คือ เกษตรกรร้อยละ 70 ถือครองที่ดินตั้งแต่ใกล้ 0 ถึง 10 ไร่ (วันรักษ์ มิ่งมณีนาดิน, 2533 : 118) ประกอบกับชาวชนบทนิยมมีครอบครัวใหญ่ และมีลูกมาก (ประคิษฐ์ มัชฌิมา, 2518 : 17) ทำให้ผลการผลิตที่ได้นั้น ใช้บริโภคภายในครัวเรือนเป็นส่วนมาก หรือมีเหลือเพื่อจำหน่ายนำรายได้มาสู่ครอบครัวเพียงเล็กน้อย

ชาวชนบทยังขาดแคลนเงินทุนในการผลิต เพราะมีรายได้น้อย และรายได้ที่ได้มาก็ใช้จ่ายไปในการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ (สุเทพ เชาวลิต, 2524 : 9) จึงไม่มีเงินเหลือสำหรับการลงทุน เพื่อนำมาปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตต่อไป ชาวชนบทจึงประสบปัญหาดินเสื่อมโทรม เพราะขาดการใส่ปุ๋ยบำรุงดิน และปัญหาเรื่องแมลงรบกวน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2531 : 24) เพราะราคาปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชมีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับต้นทุนในการผลิต (วิรัชนิภา เสรษฐโร, 2528 : 210) ด้วยสาเหตุนี้ผลผลิตที่ได้จึงอยู่ในระดับต่ำ และยังประสบปัญหาเรื่องความไม่แน่นอนของราคา เพราะต้องพึ่งพาราคาจากพ่อค้าคนกลาง

นอกจากนี้ชาวชนบทไทยส่วนใหญ่ ยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเคยกระทำมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง และเชื่อถือโศคกลางหรือเวรกรรม โดยเชื่อว่าคนที่มีฐานะและความ เป็นอยู่ที่แตกต่างกันนั้น เป็นเรื่องของพรหมลิขิต (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 25-26) ด้วยเหตุนี้ชาวชนบทจึงไม่มีความกระตือรือร้นในการช่วยตนเอง อันเป็นลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และยังขาดความร่วมมือ ความสามัคคีในการแก้ปัญหา (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2530 : 1-12) ชาวชนบทจึงต่างคนต่างอยู่ ขาดการรวมกลุ่ม หรือหากมีการรวมกลุ่มก็ยังเป็นกลุ่มที่ขาดประสิทธิภาพ

ปัญหาและสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้ชาวชนบท ประสบกับความยากจนอย่างไม่มีที่สิ้นสุดที่เป็นเงื่อนโซ่ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตามมามากมาย เช่น

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ : เนื่องจากชาวชนบทมีรายได้จากการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ต่ำ และไม่แน่นอน รายได้ที่ได้มาก็ใช้จ่ายเพื่อบริโภคภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ จึงขาดการออมและสะสมทรัพย์ ชาวชนบทส่วนใหญ่จึงต้องยืมเงินจากนายทุน เพื่อนำมาลงทุน และใช้จ่ายภายในครัวเรือน และต้องส่งเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง (วันริกซ์ มิ่งมณีนาดิน, 2533 : 120) ดังนั้น ชาวชนบทจึงประสบปัญหาหนี้สินมาตลอด เพราะต้องหยิบยืมเงินมาลงทุน ทำให้มีรายได้ต่ำ และผลผลิตต่ำ เป็นวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุด

ปัญหาทางด้านสังคม : การประกอบอาชีพการเกษตรของชาวชนบทเพียงอย่างเดียวทำให้ชาวชนบท มีการว่างงานตามฤดูกาล (วิชเน็กร เศรษฐ, 2528 : 210) ดังนั้น ประชาชนในชนบทส่วนหนึ่งจึงมีวสุมอยู่กับอบายมุข ดื่มเหล้า เล่นการพนัน เสพยาเสพติด ซึ่งมีผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาโจรกรรมและอาชญากรรมตามมา

ปัญหาทางการศึกษา : เนื่องจากชาวชนบทมีพื้นฐานการศึกษาต่ำ คือ มีประชาชนชนบทสำเร็จระดับมัธยมศึกษา มีเปอร์เซ็นต์น้อยมาก (ประดิษฐ์ มัชฌิมา, 2518 : 46) ดังนั้น จึงขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับปรุงตนเอง ทั้งนี้สาเหตุเพราะประชาชนในชนบทต้องใช้เวลาในการทำมาหากิน จึงไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อในระดับสูง

ปัญหาสุขภาพอนามัย : จากสภาพความยากจนและสภาพการศึกษาต่ำ ชาวชนบทจึงขาดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสุขาภิบาล ไม่มีการปรับปรุงการดำเนินชีวิตประจำวันให้ดีขึ้น รับประทานอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ที่อยู่อาศัยไม่เป็นระเบียบ หมู่บ้านในชนบทส่วนมาก

จะมีสภาพกรุงวังเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค (สุเทพ เชาวลิศ, 2524 : 10) ด้วยเหตุนี้ประชาชนในชนบทจึงมีสุขภาพที่ไม่ดี เป็นอุปสรรคต่อการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ปัญหาทางด้านการเมืองและการปกครอง : จากภาวะที่ชาวชนบทมีรายได้ไม่พอเลี้ยงตัวเอง จึงมักเรียกร้องให้รัฐบาลเข้าไปช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ชาวชนบทส่วนใหญ่จึงไม่มีความคิดริเริ่มเป็นของตนเอง ชอบเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ และจะให้ความร่วมมือเฉพาะกิจกรรมที่ส่งผลดีทางวัตถุ คือ สามารถมองเห็นและใช้ประโยชน์ได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 77) นอกจากนี้ชาวชนบทยังขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น (วิรัช วิรัชนิการวราภ, 2530 : 5) ด้วยเหตุนี้ชาวชนบทจึงขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดการตัดสินใจที่ดี อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จะเห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ของชาวชนบทมีสาเหตุที่สำคัญมาจากความยากจน ดังนั้นในการพัฒนาชนบทของไทยที่ผ่านมา จึงมุ่งแก้ปัญหาความยากจน (บัณฑกร อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์ นพวงศ์, 2533 : 9) โดยการมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ แต่กระบวนการพัฒนาที่มุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ไม่อาจแก้ไขปัญหาความยากจนได้ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2535 : 187) การพัฒนาชนบทจะให้เกิดผลดีในทางยุทธวิธีต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการรวมพลังประชาชน แล้วจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2531 : 15) เพราะผู้ยากจนเท่านั้น จะเป็นผู้แก้ปัญหาความยากจนได้อย่างแท้จริง (บัณฑกร อ่อนคำ : 2525 : 14) ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกระตุ้นให้ชาวชนบทรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนชนบทที่ประสบกับปัญหาความยากจน เช่นเดียวกับชุมชนชนบทส่วนใหญ่

ของประเทศ แต่ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนน้ำขาว เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน และแก้ไขปัญหาคาราคอซอกน้อยหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข โดยเน้นการพัฒนาคนให้รู้จักพึ่งตนเอง มีความเสียสละ มีวินัยในตนเองมีความซื่อสัตย์ ประหยัด อุตุน รู้จักคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลรู้จักยกย่องผู้อื่น รู้จักเป็นผู้รับ ผู้ให้ ผู้ตามและผู้นำที่ดี อันเป็นลักษณะของคนที่มีการพัฒนา

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวแล้วข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่ากลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว มีบทบาทและวิธีการแก้ไขปัญหามุมชนของตนเองให้มีการพัฒนา (Modernization) ตามปรัชญาของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างไร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชน

1.1 ความหมายขององค์กร

องค์กร (Organization) เป็นหน่วยทางสังคม หรือการรวมตัวกันของมนุษย์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ได้วางไว้ (Parsons, 1960 : 17, quoted in Etzioni, 1965 : 3) ซึ่งองค์กรมีลักษณะดังนี้ (Etzioni, 1965 : 3)

1) มีการแบ่งงาน (division of labour) แบ่งอำนาจ (power) และแบ่งความรับผิดชอบ (responsibility) ลักษณะการแบ่งภาระดังกล่าวอยู่ในรูปแบบที่จงใจ (deliberately) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

2) มีศูนย์กลางอำนาจขององค์กร (power center) จะเป็นตัวควบคุมการทำงาน รวมทั้งการสั่งการและติดตามผลการทำงานขององค์กรอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มศูนย์กลางอำนาจขึ้นมาใหม่เมื่อจำเป็น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร

3) การคัดเลือกบุคลากร (substitution of personnel) เช่น การสรรหา การพัฒนา และสร้างไว้ซึ่งบุคลากร การเกษียณอายุของบุคลากร การปลดบุคลากรที่ไม่มีประสิทธิภาพออกจากองค์กร องค์กรอาจจะบริหารงานบุคลากร โดยการสับเปลี่ยนโยกย้าย ตำแหน่ง (transfer) และเพิ่มขึ้นเงินเดือนหรือเลื่อนตำแหน่ง (promotion)

1.2 ความหมายขององค์กรประชาชน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526 : 1) ได้ให้ความหมายขององค์กรประชาชนเฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชนไว้ว่า องค์กรประชาชนคือการรวมประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบลในรูปแบบของกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือชุมชน... ซึ่งอาจจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ไม่มีกฎหมายรองรับ แต่อาจมีระเบียบทางราชการ หรือระเบียบที่กลุ่มจัดทำขึ้นเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ส่วนมิตร อ่อนด้า (2525 : 14) กล่าวว่า การจัดตั้งองค์กรประชาชนเป็นผลมาจากทัศนคติเกี่ยวกับสาเหตุความยากจน อันเป็นปัญหาหนึ่งของการพัฒนา และการวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนทำให้ เห็นว่าคนยากจนทำนั้นจะเป็นผู้แก้ไขปัญหาความยากจน

อย่างแท้จริง ผู้ยากจนจะแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ได้ก็โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน จึงถือได้ว่าเป็นมรรควิธีอันจะนำไปสู่การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ แม็กกลายา (Maglaya, 1978 : 64) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญขององค์กรประชาชนว่า องค์กรประชาชนเป็นกลไกอำนาจของคนจนที่มุ่งให้คนจนหรือกลุ่มผู้ไร้อำนาจมีความสามารถในการกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตร่วมกันตามความปรารถนาของเขา

ตามที่เสนอของหลายท่านที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า องค์กรประชาชน (People's Organization) หมายถึง การรวมตัวของประชาชน เพื่อร่วมกันศึกษาปัญหา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน โดยอาศัยระเบียบกฎเกณฑ์ (Norms) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย (Goal) ที่กลุ่มหรือองค์กรได้วางไว้

องค์กรประชาชน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ "กลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา" ซึ่งเป็นองค์กรประชาชนในชนบทที่ชาวชนบทได้รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของตัวเอง

2. ความหมายและแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม

2.1 ความหมายของกลุ่ม

คำว่า กลุ่ม (Group) โดยทั่วไปแล้ว หมายถึง การรวมกัน (Aggregate) ของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการติดต่อหรือเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน (ถวิล ธาราโภชน์, 2532 : 99) และการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์นี้เป็นกระบวนการที่ทำให้กลุ่มแตกต่างไปจากการรวมกัน (Bonner, 1959 : 45) ความสัมพันธ์นั้นเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ในวงจำกัด ซึ่งจะ เป็นการกระทำที่จะกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม

และการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันโดยต่อเนื่อง (Stogdill, 1959 : 57) มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ภายในช่วงเวลาหนึ่ง และบุคคลที่ติดต่อนั้นมีจำนวนมากพอที่จะติดต่อกันได้อย่างใกล้ชิด โดยไม่ผ่านบุคคลอื่น ๆ (Homans, 1950 : 27)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

การศึกษาเรื่องกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะกลุ่มเป็นแหล่งกำเนิดค่านิยม และบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติ (ไพบูลย์ ช่างเขียน และสมปราชญ์ จอมเทศ, 2521 : 79) ซึ่ง โฮมมส์ (Homans, 1952 : 34-37) ได้อธิบายว่าปัจจัยที่ทำให้คนรวมกลุ่มนั้นมี 3 ประการ คือ

- 1) มีกิจกรรม (Activity)
- 2) มีปฏิสัมพันธ์ (Interaction)
- 3) มีความรู้สึกผูกพันหรือพันธกิจต่อกัน (Sentiment)

ในสังคมหนึ่ง ๆ คนทุกคนจะมีกิจกรรม (Activity)

และการทำกิจกรรมร่วมกันจะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

(Interaction) เมื่อร่วมกันทำกิจกรรมบ่อย ๆ ขึ้น จะก่อให้เกิด

ความรู้สึกผูกพันหรือพันธกิจ (Sentiment) คือ มีความรัก

ความสามัคคี ความเคารพยกย่องซึ่งกันและกัน การมีความรู้สึกร่วมกัน

อย่างนี้ จะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ และมีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง

มากยิ่งขึ้น จึงทำให้มีการรวมกลุ่มกัน เมื่อพิจารณาในแนวนี้จะเห็นว่า

กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ และความรู้สึกผูกพันหรือพันธกิจ นอกจากเกี่ยวข้องกับ

กัน เป็นลำดับแล้วยังมีผลสะท้อนกลับไปเป็นลูกโซ่อีกด้วย เช่น คนสอง

คนมีความรู้สึกทางใจขึ้นมา คนทั้งสองจะมีปฏิสัมพันธ์กัน เพราะโดย

ธรรมชาติของคนที่กระทำในสิ่งที่เหมือนกัน จะมีความคล้ายคลึงกันใน

บุคลิกภาพ นิสัยใจคอ และความสนใจ เป็นต้น ดังนั้น กิจกรรมที่

คล้ายกันจะมีผลให้มีการกระทำต่อกัน และมีการร่วมกันในการทำ

กิจกรรมได้มากขึ้น

การรวมกลุ่มจะเกิดประสิทธิภาพและมีความเหนียวแน่น
ก็ต่อเมื่อกลุ่มมี (Homans, 1952 : 30-34)

1) รางวัลหรือสิ่งตอบแทน (Rewards) คือสิ่งที่ได้รับ
อื่นเป็นผลจากกิจกรรม

2) ค่านิยม (Value) คือ คุณค่าทางสังคมที่คนส่วนใหญ่
ในกลุ่มยอมรับ

3) บรรทัดฐาน (Norms) คือ กฎเกณฑ์หรือแบบแผน
สมาชิกของกลุ่มกำหนดขึ้น

4) การลงทุน (Investment) อาจจะได้จากการ
ประสานงาน

5) ผลประโยชน์ (Profit) คือ เมื่องานบรรลุ
เป้าหมายทุกคนได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

6) ความยุติธรรม (Justice) คือ ทุกคนต้องมี
บทบาทหน้าที่และผลประโยชน์เท่าเทียมกัน

ดังนั้น เมื่อกลุ่มมีความเหนียวแน่น มั่นคง และอยู่ได้นาน
ก็จะเกิดเป็นองค์กรแบบราชการ หรือองค์กรรูปนัย (Bureaucracy)
ซึ่งสาระสำคัญขององค์กรแบบราชการนั้น เวเบอร์ (Weber, 1968
: 169-244) อธิบายว่ามีองค์ประกอบ ดังนี้

1) ต้องยึดถือหลักเกณฑ์ อำนาจ และวัตถุประสงค์ที่เป็น
ทางการ (Rationality) ซึ่งกำหนดโดยข้อบังคับหรือกฎหมายหรือ
ระเบียบขององค์กร

2) มีการแบ่งงานกันทำ (Division of labour)
โดยแบ่งตามความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน (Specialization)
เน้นการคัดเลือกบุคคล (Recruiting) ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถ
(Achievement) โดยไม่คำนึงเรื่องของการมีบุญคุณหรือระยะเวลา
ในหน่วยงานที่อาจจะ เป็นข้อจำกัดในการทำงานได้ (Ascription)

3) อำนาจขององค์กร (Bureaucratic authority) จะต้องมีส่วนการบังคับบัญชา (Hierarchy) ในระบบนี้ยอมรับให้มีการออกฤทธิ์การตัดสินใจหรือการแสดงความคิดเห็นจากพนักงานที่อยู่ในระดับล่างของสายการบังคับบัญชาได้ แต่จะต้องเป็นการแสดงความคิดเห็นที่ไปตามระเบียบข้อบังคับ

4) การตอบแทน (Remuneration) ต้องมีความแน่นอน และขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการทำงาน

5) กฎเกณฑ์และระเบียบ (Rules and regulations) ต้องบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร และมีกรอบแบบแผนที่เป็นเอกสารมีทั้งแบบที่เปลี่ยนแปลงได้ยากหรือเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

จากการศึกษาแนวคิดของกลุ่มของไซแมนส์ ซึ่งเป็นกลุ่มอรูปนัย (Informal group) และแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มรูปนัย (Formal group) หรือองค์กรแบบราชการ (Bureaucracy) ของเวเบอร์ พอจะสรุปได้ว่ากลุ่มจะมีความเหนียวแน่น ได้รับการยอมรับและอยู่ได้นานนั้นจะต้องมีทั้งสองลักษณะควบคู่กันไปคือ เป็นทั้งกลุ่มอรูปนัยและกลุ่มรูปนัย

3. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

* 3.1 ความหมายของบทบาท

ลักษณะรวมของบุคคลในกลุ่มย่อมมีความสัมพันธ์ต่อการกำหนดบทบาท และสถานภาพของบุคคลนั้น (ไพบูลย์ ช่างเวียนและสมปราชญ์ จอมเทศ, 2521 : 87) ซึ่งบทบาทในที่นี้ หมายถึงพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพทางสังคมของแต่ละคนมีแนวทางที่ปฏิบัติตามสถานภาพนั้น ๆ แล้วยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ ซึ่งตนมีส่วนร่วมผูกพันกับสังคม เป็นการควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบและในทางตรงกันข้าม ถ้าคนในสังคมประพฤติบกพร่อง ไม่ดำเนินตาม

บทบาทของคนให้เหมาะสมกับสถานภาพ ก็จะทำให้สังคมไม่เป็นระเบียบได้ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคม (ณรงค์ เล็งประชา, 2524 : 73)

ส่วน เลวินสัน (Levinson, 1971 : 11) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ คือ

1) บทบาท หมายถึง บรรทัดฐาน (Norms) ความคาดหวัง (Expectations) ข้อห้าม (Taboos) ความรับผิดชอบ (Responsibilities) และสิ่งอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันที่กำหนดไว้โดยผูกพันกับตำแหน่งทางสังคม

2) บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคล ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ที่คิดว่าจะทำอะไรบ้างขณะที่ดำรงตำแหน่งนั้น

3) บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้ไปสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม เพื่อให้สังคมเป็นปกติ

เกรช และคณะ (Krech et al, 1962 : 28) ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นแบบแผนความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาทก็คือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสภาพของตนเอง x

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

ในชีวิตจริงบุคคลแต่ละคนจะมีบทบาทหลายบทบาท (Role-Set) (ถวิล ชาวาโรจน์, 2532 : 34) แต่บุคคลจะมีบทบาทหลักที่สำคัญเมื่อเขาอยู่ในตำแหน่งหรือสถานภาพนั้น ๆ

ผลรวมหรือการจัดรูปแบบของบทบาทนั้นเป็นปฏิสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันที่มั่นคงระหว่างองค์ประกอบของสถานการณ้องค์ประกอบของการรู้การเข้าใจ ความต้องการ ทศนคติ ความรู้สึก

และลักษณะคอบสนองระหว่างบุคคล ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของเขาตั้งแต่เริ่มต้นมีชีวิตขึ้นมา ถ้าบุคคลมีฐานะหรือหน้าที่การงานดีจนเป็นที่ยอมรับของสังคม บทบาทของเขาจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น การเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองก็จะต้องมากขึ้นด้วย (Gilmer, 1970 : 405)

บทบาทของคนใดคนหนึ่งจะต้องประกอบไปด้วยลักษณะดังนี้ (Lindesmith et al, 1975 : 400)

- 1) ต้องเป็นแบบหรือลักษณะเฉพาะของตนเอง
- 2) พฤติกรรมในสถานการณ์ที่กำหนดให้ นั้น จะต้องพอเหมาะ กับลักษณะเฉพาะของตน
- 3) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ จะเป็นตัวช่วยชี้แนวทางในการกระทำที่จะเกิดขึ้น
- 4) ในการแสดงบทบาทนั้น ๆ จะต้องมีการประเมินผลด้วยตัวเองและผู้อื่น

การที่บุคคลจะแสดงบทบาทอะไรออกมา ก็ต่อเมื่อสังคมได้เสนอบทบาทให้เขา ซึ่งพฤติกรรมของคนที่ได้รับขึ้นอยู่กับบทบาทที่ถูกกำหนดให้ และการแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ นั้นจะขึ้นอยู่กับบทบาทอื่น ๆ ด้วย เช่น บทบาทของพ่อจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีบทบาทของลูก บทบาทของสามีจะไม่มี ถ้าไม่มีบทบาทของภรรยา ฉะนั้นบทบาทต่าง ๆ ที่มีอยู่อีกมากมายจะต้องมีส่วนประกอบที่ตนเกี่ยวข้องอยู่เสมอ (Mutual complementarities) (Abravanel, 1962 อ้างถึงในถวิล ชาราโกชน์, 2532 : 34)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์ในการพัฒนาชนบท ดังนั้นบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์จึงหมายถึงพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่จะแสดงออกมาในรูปของกิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ อันเป็นผลให้เกิดองค์กรและการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ ในการพัฒนาตามที่สมาชิกขององค์กรหรือกลุ่มคาดหวัง

เมื่อองค์กรได้เรียนรู้และบทบาทของตนเอง และสามารถดำเนินการตามบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มตามที่สมาชิกคาดหวังจนเป็นที่ยอมรับ (Socialization) องค์กรจะอยู่ได้นาน (Institutionalization) และบทบาทขององค์กรจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

4. ความหมายของการออมทรัพย์

คำว่า ออมทรัพย์ หมายถึง การนำเอาเงินของสมาชิกมาฝากไว้กับกลุ่มตามจำนวนเงินที่ให้สัจจะออมแต่ละเดือน หรือจำนวนหุ้นที่สมัคร ตรงตามกำหนดเวลาที่กลุ่มกำหนด (มบุญ ศรีสุธาสินี, 2533 : 194)

กลุ่มออมทรัพย์จึงเป็นองค์กรหรือกลุ่มคนที่ประสงค์จัดกิจกรรมออมทรัพย์ร่วมกัน โดยกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงที่แน่นอน มีคณะบุคคลที่ผ่านจากการเลือกตั้งจากสมาชิกเป็นกรรมการทำหน้าที่ดำเนินงานกลุ่มให้ถูกต้องเรียบร้อยมั่นคง โดยจะทำการระดมทุนจากกลุ่มสมาชิกร่วมกัน แล้วแบ่งให้สมาชิกกู้ไปแก้ปัญหาทางการเงิน โดยคำนึงถึงความเอื้ออาทร เห็นใจและสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกัน แก้ปัญหาาร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ (มบุญ ศรีสุธาสินี, 2533 : 194)

ดังนั้นการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ จึงเป็นไปตามหลักการสหกรณ์

5. หลักการ อุดมการณ์ และวิธีการสหกรณ์

5.1 หลักการสหกรณ์

หลักสหกรณ์ในที่นี้หมายถึง หลักวิธีดำเนินงานสหกรณ์ซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้ถือเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยยึดหลักสหกรณ์ รอดเดอเป็นแม่บทหรือแบบอย่าง ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ

มีอยู่ 7 ข้อ ด้วยกัน โดยมีหลักสหกรณ์มูลฐาน (Fundamental Principles) อยู่ 4 ข้อ และหลักประกอบ (Subsidiary Principles) 3 ข้อ ดังต่อไปนี้ (ถวิล เลิศประเสริฐ, 2523 : 89 และ พสุ สัตถาภรณ์, 2533 : 57)

5.2.1 หลักสหกรณ์มูลฐาน

- 1) เปิดรับสมาชิกทั่วไป (Open Membership)
- 2) การควบคุมตามหลักประชาธิปไตย (Democratic Control)
- 3) การจำกัดดอกเบี้ยทุน เว้นหุ้น (Limited Interest on Share Capital)
- 4) การแบ่งปันผลตามส่วนแห่งธุรกิจที่กำกับสหกรณ์ (Patronage Refund)

5.2.2 หลักสหกรณ์ประกอบ

- 5) การค้าด้วยเงินสด และจำหน่ายสินค้าราคาตลาด (Cash Trading at Market Rates)
- 6) การส่งเสริมการศึกษา (Membership Education)
- 7) การเป็นกลางทางศาสนาและการเมือง (Political and Religious Neutrality)

5.2 คุณภาพสหกรณ์

สหกรณ์ถือกำเนิดมาจากความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ และสังคมของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ในการแก้ปัญหา ดังกล่าวคือ การร่วมมือกัน โดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า อุดมการณ์ที่สำคัญของสหกรณ์ก็คือ การร่วมมือกัน นอกจากนี้ยังมีอุดมการณ์ที่สำคัญอยู่หลายประการ กล่าวคือ (ประยูร เภญจวงศ์, 2532 : 19)

- 1) การช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 2) การอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่สมาชิก
- 3) การไม่แสวงหากำไรแต่มุ่งให้บริการแก่สมาชิก
- 4) การดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตย
- 5) การส่งเสริมการศึกษาอบรม

จะเห็นได้ว่า อุดมการณ์ของสหกรณ์นั้น ส่วนใหญ่จะนำมา จากหลักสหกรณ์

5.3 วิธีการสหกรณ์

สหกรณ์เป็นองค์กรที่มีวิธีการเด่นชัด มีขั้นตอนที่ถูกต้องด้วย เหตุผล วิธีวิธีการแห่งปัญหาในการแก้ปัญหา โดยมีขั้นตอนดังนี้ (ประยูร เภญจวงศ์, 2532 : 19-20)

ขั้นแรก สหกรณ์จะรวมคนที่มีความเดือดร้อนในสภาพ ที่เหมือนกันเข้าด้วยกัน ด้วยความสมัครใจด้วยกันทุกคน

ขั้นที่สอง สหกรณ์ใช้วิธีการร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหา ต่าง ๆ ด้วยวิธีการแห่งปัญหา โดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ซึ่งในขั้นนี้จะต้องมีผู้ที่ร่วมกันแก้ปัญหาจะต้องร่วมกันทั้งกำลัง ทรัพย์ กำลังกาย และกำลังสติปัญญา อีกทั้งต้องตั้งมั่นอยู่ในจรรยาบรรณ แห่งนักสหกรณ์ อันได้แก่ "มีความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอก เห็นใจกัน และไว้วางใจซึ่งกันและกัน" รวมทั้งต้องมีเมตตาธรรม และ ันติธรรมอีกด้วย

ขั้นที่สาม ลงมือปฏิบัติโดยการทำธุรกิจตามวัตถุประสงค์ที่ ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องยึดหลักสหกรณ์เป็นแนวทาง และประการสำคัญ ต้อง ยึดหลักสายกลาง

จากการศึกษาความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับองค์กร
ประชาชน กลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์จึงพอจะสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์
เป็นองค์กรประชาชนที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยการ
ช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงมีหลักการ อุดมการณ์
และวิธีการเช่นเดียวกับสหกรณ์แตกต่างกันเพียงแต่ว่ากลุ่มออมทรัพย์
อาจจะไม่จดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายแต่มีระเบียบและกฎเกณฑ์
ที่สมาชิกร่วมกันสร้างขึ้น เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติ (ไพรัตน์
เดชะรินทร์, 2526 : 1) ส่วนสหกรณ์นั้นต้องจดทะเบียนให้ถูกต้อง
ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2511 (อาบ นาคะจิต,
2532 : 9)

6. บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง

สหกรณ์เป็นองค์กรธุรกิจอย่างหนึ่ง ที่จัดตั้งและดำเนินการ
โดยกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกัน
และกัน ในการที่จะขจัดปัญหาความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจและ
สังคมในหมู่สมาชิก (ประดิษฐ์ มีชฌิมา, 2518 : 58) ดังนั้น
สหกรณ์จึงมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มออมทรัพย์ เพียงแต่สหกรณ์ต้อง
จดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนกลุ่มออมทรัพย์นั้นอาจจะ
ไม่มีกฎหมายรองรับสหกรณ์ และกลุ่มออมทรัพย์จึงมีคุณประโยชน์ต่อ
การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์มาก

ประดิษฐ์ มีชฌิมา (2518 : 58) ได้สรุปบทบาทของ
สหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

ทางด้านเศรษฐกิจ

สหกรณ์เป็นสถาบันการเงิน สหกรณ์เป็นสถาบันเงินทุนที่
สำคัญยิ่งอันหนึ่งในการพัฒนาอาชีพ และรายได้ของสมาชิก ซึ่งสหกรณ์

ได้จัดหาเงินทุนให้สมาชิกไปลงทุนหรือประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ทำให้สมาชิกมีงานทำมากขึ้นและมีรายได้สูงขึ้น

นอกจากนั้นยังรับฝากเงินจากสมาชิกอีกด้วย เท่ากับว่า สหกรณ์เป็นธนาคารในท้องถิ่นนั่นเอง

ทางด้านสังคม

สหกรณ์เป็นสถาบันทางสังคม ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างสมาชิก และเป็นสถาบันการพัฒนาสังคม คือ ช่วยให้คนมีความรู้ในการประกอบอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ มีแหล่งกู่ฮิม และแหล่งจำหน่ายสินค้า ตลอดจนเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งเผยแพร่ข่าวสาร ซึ่งจะเป็นทางนำมาซึ่งความกินดีอยู่ดี และความสงบสุขในสังคมนั้นเอง

ทางการศึกษา

สหกรณ์เป็นสถาบันการศึกษาและฝึกอบรม คือ การให้การศึกษอบรมแก่สมาชิกทั้งในด้านหลักวิชาและอุดมการณ์สหกรณ์ ตลอดจนให้การศึกษอบรมในด้านการเพาะปลูก การประกอบอาชีพ และให้การอบรมด้านศีลธรรมจรรยา

ทางการเมืองการปกครอง

สหกรณ์เป็นสถาบันประชาธิปไตย คือ ดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตย โดยสมาชิกคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิออกเสียงได้เพียงหนึ่งเสียงเท่านั้น และนอกจากนั้น สหกรณ์ยังมีการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการเป็นประจำอีกด้วย ซึ่งเท่ากับว่า สหกรณ์เป็นต้นกำเนิดการบริหารงานตามระบอบประชาธิปไตย

7. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท

แนวความคิดในการพัฒนาประเทศมีอยู่หลายรูปแบบ แต่แนวความคิดที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาชนบท คือ แนวความคิดเกี่ยวกับ

การพัฒนาชุมชน ซึ่งในปัจจุบันการพัฒนาชุมชนได้เน้นไปที่คุณภาพชีวิต (quality of life) (เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา, 2533 : 3) จึงเกิดแนวความคิดเกี่ยวกับวิธีการที่เรียกว่า ความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Need Approach) โดยมุ่งตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน ดังนี้ (ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ, 2527 : 95)

1) ความต้องการขั้นต่ำของครอบครัวเกี่ยวกับการบริโภคจำนวนหนึ่ง เช่น การมีอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยาประจำบ้าน ของใช้เบ็ดเตล็ดที่พอเพียง เป็นต้น

2) บริการต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นแก่ชุมชน เช่น น้ำดื่ม ไฟฟ้า ถนน สาธารณสุขมูลฐาน การศึกษา การคมนาคมขนส่ง

3) สิทธิพื้นฐานของมนุษย์ต้องได้รับการรับรอง เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

4) การมีงานทำเพื่อให้เกิดรายได้จนเจือครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุสู่จุดประสงค์ของการพัฒนา คือ (ดิเรก ฤกษ์ทราษ, 2527 : 7-8)

1) ขยกระดับการผลิตและเพิ่มผลผลิต โดยจะเป็นการขยายเนื้อที่ทางการเกษตรออกไป หรือเป็นการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรให้บังเกิดผลมากที่สุด

2) สร้างความเสมอภาค กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการจะต้องให้บังเกิดผลแก่บุคคลเป้าหมายทุกชั้นชั้น และได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรมให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ หรือการได้รับบริการของรัฐ

3) การสร้างโอกาสให้ได้รับการช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของที่ดิน สินเชื่อ

4) การสร้างงานในชนบท เพื่อที่จะได้มีการใช้แรงงานในชนบทได้อย่างเต็มที่

5) การควบคุมทรัพยากร เป็นหัวใจสำคัญที่จะต้องมีการจัดสรรให้เป็นระบบ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เกิดความเสมอภาคและยุติธรรม

การพัฒนาเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงสภาวะอันเป็นสิ่งพึงปรารถนาของมนุษย์ ทั้งในงานสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ กล่าวคือ (พัชฌ์พล อินทไชย, 2527 : 3)

1) รายได้ของครอบครัวต้องเพียงพอ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม

2) การจ้างงานต้องเพียงพอสำหรับหัวหน้าครอบครัวทุกคน ทั้งนี้ เพื่อให้มีการกระจายรายได้ ที่แน่นอนว่าเพียงพอสำหรับการยังชีพในสิ่งที่จำเป็น และการพัฒนาคุณภาพ

3) การศึกษาและอัตราการรู้หนังสือจะต้องมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น

4) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

5) เภอราชนครของชาติจะต้องได้รับการธำรงรักษาไว้ เพราะคุณค่าของการพัฒนาจะก่อให้เกิดสิ่งที่ตั้งถาม หรือสิ่งที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของมนุษย์ในแง่ต่าง ๆ คือ (รัชสีกร เศรษฐ, 2528 : 299)

1) ความยุติธรรมทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

2) ความอิสระในทางการเมืองการปกครอง

3) ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ความพร้อมพร้อมทางด้านวัตถุ หรือการระจัดความยากจน

4) ชีวิตมีพละนามิยดี

5) บุคคลในสังคมได้รับการศึกษาดี มีความคิดอ่านถูกต้อง ดังนั้นขอบเขตการพัฒนาจึงประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ประการด้วยกัน คือ (เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา, 2533 : 16)

1) ด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นการยกฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการผลิตและการตลาด

2) ด้านสังคม เป็นการพัฒนาเพื่อยกระดับทางสังคมให้ดีขึ้น เช่น การศึกษา อารมณ์ สาธารณสุข

3) ด้านมนุษย์ เป็นการพัฒนามนุษย์ทั้งที่เป็นรายบุคคลและกลุ่มคนให้มีคุณภาพที่ดีและง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่

3.1) บุคลิกภาพและวัฒนธรรม

3.2) ศักยภาพและทักษะ

3.3) โลกทัศน์ ค่านิยม และทัศนคติ

3.4) ความสัมพันธ์ทางสังคม

4) ด้านวัตถุ เป็นการพัฒนาที่ช่วยให้อำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต เช่น ถนนหนทางบ้านเรือน และที่อยู่อาศัย เป็นต้น

การพัฒนาชุมชนจะได้ประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จะยึดหลักการในการพัฒนา ดังนี้

1) การช่วยตนเอง และการให้การช่วยเหลือ เพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นต้องคิดช่วยตนเองก่อน ทั้งในรูปแบบแรงงาน วัสดุ และทรัพย์สิน ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน (นิรุติ ไชยกุล, 2522 : 25)

2) การมีส่วนร่วม กล่าวคือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงาน ลงมือทำงานตามที่ให้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามความสนใจ และความต้องการของเขา กรณีที่เขาได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้น จะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 90)

โดยสรุปแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายการพัฒนาก็
เพื่อให้สู่ภาวะที่พึงปรารถนาของสังคมหรือชุมชน ทั้งทางด้านการพัฒนา
คน เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย สาธารณสุข และการเมือง
โดยให้ประชาชนช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนา

7.1 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดในการพัฒนาชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่าจำเป็นต้อง
พัฒนาหลาย ๆ ด้านควบคู่กันไป กล่าวคือ

7.1.1 การพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง
การพัฒนาสภาพทั่วไปของชุมชน โดยทั่วไปแล้วจะเป็นการทำให้
มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ดีขึ้นกว่าเดิม และยังหมายความถึง
การเพิ่มผลผลิต โดยใช้วิธีที่ดีกว่าเดิมในการผลิตและกระจายสินค้า
ตลอดจนบริการ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2531 : 9-10) รวมทั้ง
การหาทางเพิ่มตลาด จัดตั้งแหล่งทุน จัดตั้งสหกรณ์รูปแบบต่าง ๆ
และการจัดตั้งกลุ่มหรือสภามันสำหรับศึกษาค้นคว้าหาความรู้ให้กับ
ชุมชนเพิ่มขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 17)

7.1.2 การพัฒนาชุมชนทางด้านสังคม

การพัฒนาชุมชนทางด้านสังคม หมายถึง การ
ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม
โดยให้ประชาชนได้เข้าใจเหตุผล และผลของปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตัวเอง
และให้ประชาชนรู้สึกว่าตนเองมีสิทธิและเสรีภาพ มีอำนาจในการ
เรียกร้องความยุติธรรมจากชุมชน รวมทั้งสิทธิในด้านชีวิต ทรัพย์สิน
ความมั่นคง และปลอดภัย (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2531 : 11-13)
นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมยังหมายถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

ACC. No.	095141
DATE RECEIVED	8 พ.ค. 2538
CALL No.	

095141
8 พ.ค. 2538

แปลงการแสดงบทบาทตามสถานภาพต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ ลูก ช่างนา ชาวไร่ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การรวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น การทำงานอาชีพ การเมือง การศึกษา การติดต่อกับชุมชนอื่น เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ควรให้เพิ่มทั้งทางด้านปริมาณ และประเภท เพราะถ้ายังมีมากประเภทจะยิ่งช่วยให้ชุมชนมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น การพัฒนาด้านนี้นับว่าเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีทางสังคม (Social Technology) คือ การรู้จักคน เวลา สถานที่ และผู้อื่นจนสามารถควบคุมและใช้งานได้ รู้จักแบ่งงาน แบ่งความรับผิดชอบสร้างความชำนาญเฉพาะอย่าง และขณะเดียวกันการพัฒนาทางด้านวัตถุ เช่น เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องมือสื่อสาร ยานพาหนะก็มีความจำเป็นแก่เทคโนโลยีทางสังคมเหมือนกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 17-18)

7.1.3 การพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา

การพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การศึกษาทั่วไปและวิชาชีพ ให้การศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในชุมชนมากขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 17)

7.1.4 การพัฒนาชุมชนด้านอนามัยและสาธารณสุข

การพัฒนาชุมชนด้านอนามัยและสาธารณสุข หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาวะแวดล้อม ส่งเสริมสุขภาพอนามัยให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกสุขลักษณะ เพาะนิสัยการรักษาสุขบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีพละอนามัยแข็งแรง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 19)

7.1.5 การพัฒนาชุมชนทางด้านการเมือง

การพัฒนาชุมชนทางด้านการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิด ความชำนาญ ทัศนคติของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนแนวปฏิบัติ และวิสัยทัศน์ทางด้านการเมืองการปกครองในชุมชนจากสถานะที่เป็นอยู่ให้เป็นสภาพที่ต้องการ เช่น การเพิ่มพูนความรู้ ความคิดของประชาชนเกี่ยวกับระบอบการเมืองการปกครองที่ใช้อยู่ ใ้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525 : 16-17) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และลงมือปฏิบัติงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเป็นส่วนร่วม อันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน (วิรัช บุตรทรัพย์, 2521 : 14) การพัฒนาชุมชนทางการเมือง จึงหมายถึง ความเจริญก้าวหน้าของสถาบันและวิถีการดำเนินงานทางการเมือง ซึ่งช่วยให้ระบบการเมืองได้จัดการกับบรรดาปัญหาพื้นฐานทางการเมือง ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2531 : 15)

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทขององค์กรต่าง ๆ ทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรประชาชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง ซึ่งจะเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังต่อไปนี้

8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากการศึกษาของ สุธรรม รัตนโชติ (2531 : 98-101) ซึ่งได้ศึกษาการประเมินผลโครงการพัฒนาองค์กรประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ยากจน พบว่า โครงการพัฒนาองค์กรประชาชนก่อ

ให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้านหนองขาว กล่าวคือ กลุ่ม
 ออมทรัพย์เพื่อการผลิตทำให้ประชาชนมีโอกาสสะสมทุน เพื่อที่จะนำไป
 ใช้ในการลงทุนด้านการเกษตร หัตถกรรมและอื่น ๆ ในอนาคต กลุ่ม
 สตรีได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่มีรายได้เพิ่มขึ้น สำหรับศูนย์สาธิต
 การตลาดทำให้ประชาชนได้สะสมทุน และลดเวลาในการไปซื้อของ

บัณฑิต อ่อนคำ (2533 : 57-58) ได้ทำการศึกษา
 องค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน พบว่า องค์กรอนุเคราะห์เด็ก
 (Redd Barna) ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งตนเองและส่งเสริมอาชีพ
 กล่าวคือ องค์กรอนุเคราะห์เด็กได้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมรายได้ให้แก่
 คราวเรือน สมาชิกภายในชุมชน ในรูปของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ
 ที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อลดต้นทุนการผลิต และหนุนช่วยกันในเรื่องตลาด
 การต่อรองราคาสินค้า เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำนาแผนใหม่ ในแต่ละ
 กลุ่มพยายามที่จะสร้างกองทุนหมุนเวียนภายในเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมใน
 อัตราดอกเบี้ยต่ำ

นอกจากนี้ วินัย กลิ่นสุวรรณ (2522 : บทคัดย่อ) ได้
 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในตำบล
 บ้านช่อง อันเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชน พบว่า สภาพทางเศรษฐกิจ
 ของตำบลบ้านช่องได้เปลี่ยนแปลงไปในทางก้าวหน้าและไม่ก้าวหน้า
 กล่าวคือ ได้มีการจัดตั้งองค์กรทางเศรษฐกิจขึ้นในชุมชน ประชาชน
 ยอมรับ และตระหนักในคุณค่าการใช้วิทยาการแผนใหม่ มีการใช้
 เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อปรับปรุงอาชีพ และมาตรฐานการดำรงชีวิต
 ให้ดีขึ้น แต่สถานการณ์จำหน่ายผลผลิตกลับต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางมากขึ้น

ส่วนสำนักวิจัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (2514 : 2-3)
 ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิด
 จากสหกรณ์ : ศึกษาจากสหกรณ์การเกษตร เมืองละโว้เชิงเทรา จำกัด
 พบว่า ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจนั้น สหกรณ์ได้นำความเปลี่ยนแปลง
 ทางด้านเศรษฐกิจมาสู่สมาชิกอย่างน่าพอใจ การที่สมาชิกสหกรณ์

ได้มีโอกาสกู้เงินโดยเสียดอกเบี้ยถูกกว่าอัตราตลาดประกอบกับการ
ได้รับคำแนะนำควบคุมดูแลเกี่ยวกับการใช้ เน้นในการประกอบอาชีพได้
ช่วยให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างเป็นที่น่าสังเกต และดีกว่าผู้ที่มีใช้
สมาชิก อย่างไรก็ตาม สมาชิกสหกรณ์ยังมีอุปสรรคในการประกอบอาชีพ
ที่สำคัญอยู่บางประการ คือ อัตราค่าที่ดินเช่าสูงมาก จำนวนเงินกู้ไม่
เพียงพอและความไม่แน่นอนหรือความตกต่ำของค่าจำหน่ายและราคา
พืชผลที่ผลิตได้ ซึ่งยังขาดมาตรการอื่นได้ผลที่จะแก้ไขจากทางส่วนกลาง
หรือในท้องถิ่นเอง

ศิริ ผาสุข (2526 : 75-85) ได้ศึกษากลุ่มเกษตรกรกับการ
การพัฒนาชนบท : กรณีกลุ่มเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์ การศึกษาในส่วน
ของผลกระทบของการพัฒนากลุ่มเกษตรกรที่ เกิดขึ้นทั้งทางตรง และทาง
อ้อมต่อเกษตรกรในชนบททั่วไป โดยศึกษาเปรียบเทียบจากกลุ่มที่มี
ความก้าวหน้า อายุการดำเนินงาน และกิจกรรมที่ต่างกัน 2 กลุ่ม
พบข้อมูลโดยสรุปว่า ด้านผลกระทบทางตรง กลุ่มเกษตรกรที่มีความ
ก้าวหน้ามีธุรกิจขนาดใหญ่สามารถประกอบกิจกรรม เพื่อบริการสมาชิก
ได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งในประเด็นที่เกี่ยวกับการช่วย
ยกระดับรายได้สูงขึ้นเพื่อการออมและการลงทุนขยายการผลิต ส่วน
ผลกระทบทางอ้อมกลุ่มที่มีความก้าวหน้ามากกว่าได้ก่อให้เกิดผลกระทบ
ทางอ้อมได้หลายประการ คือ ช่วยกระจายรายได้ให้เป็นธรรมมากขึ้น
ส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมในชนบท

แต่จากการศึกษาของ เขาวนุช เพ็ชรบุญศรี (2521 :
บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการจัดสหกรณ์นิคม : ศึกษา
เฉพาะกรณี สหกรณ์นิคมสินทราย อำเภอสินทราย จังหวัดเชียงใหม่
พบว่า การดำเนินงานของสหกรณ์ เพื่อการส่งเสริมอาชีพ และฐานะ
ทางเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลได้ส่งเสริมโครงการให้เป็นทุนส่งเสริม
สหกรณ์เป็นเงินยืมแก่สหกรณ์นั้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร
เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่เกี่ยว
กับการดำเนินงานในรูปแบบของสหกรณ์ที่ถูกต้อง

จากการศึกษาของ สมนึก ปัญญาสิงห์ (2524 : 131-134) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มทรัพย์เพื่อการผลิต ในอำเภอศรีประจัน อำเภอสามชุก และอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการให้สมาชิกกู้เงินไปลงทุนด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตรและบรรเทาความเดือดร้อน ปรากฏว่าสมาชิกกู้เงินได้น้อยมาก เพราะทุนในการดำเนินงานไม่พอ ทำให้สมาชิกกู้จากแหล่งอื่น ๆ อีก จึงเป็นปัญหาแบบภาวะการส่งหนี้สินหลายราย เป็นผลกระทบถึงการส่งเงินไม่ตรงตามกำหนดเวลา

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการพัฒนาสังคม

สุธรรม รัตนโชติ (2531 : 98-101) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการพัฒนาองค์กรประชาชน : ศึกษากรณีผู้ยากจนพบว่าโครงการพัฒนาองค์กรประชาชนก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมแก่ชาวบ้านหนองยาว กล่าวคือ กลุ่มสตรีได้ส่งเสริมให้สมาชิกใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าแล้ง และทำให้สมาชิกเกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน เป็นเหตุให้สังคมสงบร่มเย็น สำหรับศูนย์สาธิตการตลาดได้ให้ความรู้ และประสบการณ์ในการช่วยตัวเองของสังคม โดยการจำหน่ายสินค้าโดยตัดพ่อค้าคนกลางออกไป

ส่วนบัณฑิต อ่อนดำ (2533 : 57-58) ซึ่งศึกษาองค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน พบว่า องค์กรรอนุนุเคราะห์เด็ก (Redd Barna) ได้ส่งเสริมสวัสดิการชุมชน คือ ได้จัดกิจกรรมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมรับประโยชน์ และถือว่าเป็นกิจกรรมหลักของชุมชนในการให้สวัสดิการชุมชน เช่น ธนาคารข้าว

วินัย กลิ่นสุวรรณ (2522 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชน พบว่า ประชาชนตำบลบ้านช่อง

ได้มีโอกาสในการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตาม
กระบวนการของการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ สำนักวิจัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (2514 : 2-4) ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิด
จากสหกรณ์ : ศึกษาจากสหกรณ์การเกษตรเมืองฉะเชิงเทราจำกัด
พบว่า ในส่วนใหญ่แล้ว ทั้งสมาชิกสหกรณ์และผู้ที่มีใช้สมาชิกสหกรณ์
มีพฤติกรรม กิเลสคตติ และอุดมการณ์ใกล้เคียงกันมาก คงมีความแตก
ต่างกันในเรื่อง ความคิดที่จะลงทุนเพื่อปรับปรุงขยายการประกอบ
อาชีพ และการเชื่อในความซื่อสัตย์ซึ้งมากกว่าโชคชะตา ซึ่งสมาชิก
สหกรณ์ที่ติดตั้งกล่าวว่ามีจำนวนสูงกว่าผู้ที่มีใช้สมาชิกอยู่บ้าง

ส่วน ศิริ ผาสุข (2528 : 75-85) ซึ่งได้ศึกษา
กลุ่มเกษตรกรกรกับการพัฒนาชนบท : กรณีกลุ่มเกษตรกรกรจังหวัดสุรินทร์
ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบของการพัฒนากลุ่มเกษตรกรเกิดขึ้นทั้ง
ทางตรงและทางอ้อม สำหรับผลกระทบทางตรงนั้นได้ช่วยลดปัญหา
การว่างงานของประชาชน ส่วนผลกระทบทางอ้อมนั้น คือการส่งเสริม
การพึ่งตนเองในหมู่เกษตรกร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
และเพิ่มศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของชาวชนบทมากขึ้น รวมทั้งได้รักษา
ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของชาวชนบทไว้

แต่จากการศึกษาของ สมนึก ปัญญาสิงห์ (2524 :
131-134) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอศรีประจัน อำเภอสามชุกและ
อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่
ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและเจตนารมณ์ของกลุ่มออมทรัพย์
เพื่อการผลิต และไม่ต่อมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นกับกลุ่ม

8.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการพัฒนาการศึกษา และอนามัย

การศึกษาของสุธรรม รัตนโชติ (2521 : 98-101)

เรื่อง การประเมินผลโครงการพัฒนาองค์กรประชาชน : กรณีผู้ยากจน พบว่า โครงการพัฒนาองค์กรประชาชนได้ส่งเสริมให้ประชาชนมี โอกาสได้รับรู้ข่าวสาร ข้อมูล และความรู้เกี่ยวกับองค์กรประชาชน การพัฒนาชนบทและอื่น ๆ มากขึ้น นอกจากนี้เงินสะสมลงทุน นอกจากจะถูกใช้ในการลงทุนแล้ว ยังถูกนำไปใช้ในการซื้ออาหารที่มี คุณภาพ และเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาโรค

จากการศึกษาของ บัณฑิต อ่อนคำ (2533 : 57-58)

เรื่อง องค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน พบว่า องค์กร อนุเคราะห์เด็ก (Redd Barna) ได้ส่งเสริมการศึกษา คือ การ ส่งเสริมความคิดและความรู้ของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้นำ หลักเกี่ยวกับ การพัฒนาปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงภาวะการณที่พวกเขาเผชิญอยู่ วิเคราะห์สาเหตุของภาวะนั้น ๆ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ส่วนทางด้านสุขภาพอนามัย นั้น องค์กรอนุเคราะห์เด็ก ได้ จัดกิจกรรมที่มุ่งแก้ไขปัญหาระบาดสุข เช่น โภชนาการแม่และเด็ก สุขามิบาลและสิ่งแวดล้อม การสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันโรคในเด็ก

จากการศึกษาของ ศิริ ภาสุช (2528 : 75-85)

เรื่อง กลุ่มเกษตรกรกับการพัฒนาชนบท : กรณีกลุ่มเกษตรกรจังหวัด สุรินทร์พบว่า กลุ่มเกษตรกรได้บริการข่าวสารข้อมูลแก่เกษตรกรมากขึ้น

8.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการพัฒนาการเมือง

สุธรรม รัตนโชติ (2531 : 98-101) ศึกษาการ

ประเมินผลโครงการพัฒนาองค์กรประชาชน : ศึกษากรณีผู้ยากจน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ระบบการเป็นผู้นำ

วินัย กลิ่นสุวรรณ (2522 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในตำบลบ้านซ่อง อันเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชน พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองนั้น ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ เพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของกลุ่มชน เช่น คณะกรรมการการพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีความรู้ในระบบการปกครองของประเทศเท่าที่เกี่ยวกับส่วนได้ส่วนเสียของประชาชนในชุมชน

ส่วน คิริ ผาสุข (2528 : 80-85) ได้ศึกษากลุ่มเกษตรกรกับการพัฒนาชนบท : กรณีกลุ่มเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์ พบว่า กลุ่มได้ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการบริหารมากขึ้น

แต่จากการศึกษาของ เขาวนุช เพ็ชรบุญศรี (2521 : บทคัดย่อ) เรื่อง การศึกษาการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการจัดสหกรณ์นิคม : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์นิคมสันทราย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การดำเนินการของสหกรณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการปกครองตนเองของสมาชิก โดยให้ข้าราชการทำหน้าที่งานส่งเสริมงานสหกรณ์เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการดำเนินงานของสหกรณ์นั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะคณะกรรมการที่เป็นผู้บริหารงานสหกรณ์ ยังไม่มีความรู้ และมีประสบการณ์ในการบริหารงานน้อย ทำให้ต้องขอความช่วยเหลือในการวางแผนและการบริหารงานจากพนักงานส่งเสริมสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นในสหกรณ์แห่งนี้ จึงปรากฏว่าพนักงานส่งเสริมสหกรณ์มีบทบาทในการวางแผนมากเกินไป ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาของสหกรณ์แห่งนี้

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ปัญหาความยากจนของชาวชนบท เกิดจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง อาจสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากชาวชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ต่ำ ผลผลิตและรายได้ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ชาวชนบทจึงขาดโอกาสเคลื่อนย้ายฐานะทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางด้านสังคม ชาวชนบทส่วนมากมีภาวะว่างงานตามฤดูกาล ขาดการรวมกลุ่มและร่วมมือกัน ขาดความกระตือรือร้น การใช้เวลาว่างไม่เป็นที่ประโยชน์ กลุ่มหลงงมงาย และปัญหาโจรสลัดร้าย

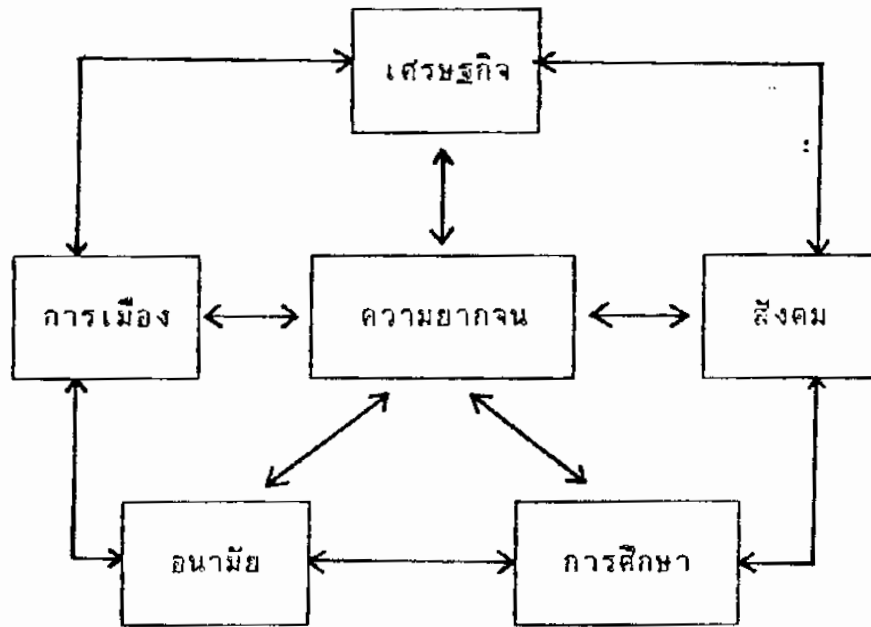
ปัจจัยทางด้านการศึกษา ชาวชนบทส่วนใหญ่มีภาวะศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ขาดความคิดริเริ่มที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิต

ปัจจัยทางด้านอนามัย ชาวชนบทยังประสบกับปัญหาสุขภาพอนามัย เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับการโภชนาการและสุขอนามัยสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยทางด้านการเมือง ชาวชนบทเป็นคนที่ชอบเป็นตามมากกว่าผู้นำ ขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้น ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน และปัญหาความยากจนจะส่งผลถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง เป็นวัฏจักรที่ไม่มีที่สิ้นสุด ดังแผนภูมิ 1

แผนภูมิ 1 ปัญหาของชาวชนบทไทย

การพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมของคน และการพัฒนาคนควบคู่กันไป โดยการพัฒนานั้นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง ซึ่งในทางยุทธวิธีต้องมีการรวมพลังประชาชน แล้วจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันปรึกษาหารือ วางแผน และร่วมกันทำประการสุดท้าย ย่อมได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยให้องค์กรประชาชน รับผิดชอบและมีบทบาทในการพัฒนาคน และสิ่งแวดล้อมของคน คือ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง ในชุมชนของเขาเอง

การพัฒนาคน หมายถึง การเสริมสร้าง ความมีวินัย
ความซื่อสัตย์ การช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การยกระดับ
ฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกในชุมชน

การพัฒนาสังคม หมายถึง การพัฒนาโครงการสร้างพื้นฐาน
เช่น ถนน แหล่งน้ำ สหกรณ์จำหน่ายผลผลิต และการลดปัญหาการ
ว่างงานในชุมชน แก้ปัญหาอบายมุข และส่งเสริมความสงบสุขในชุมชน

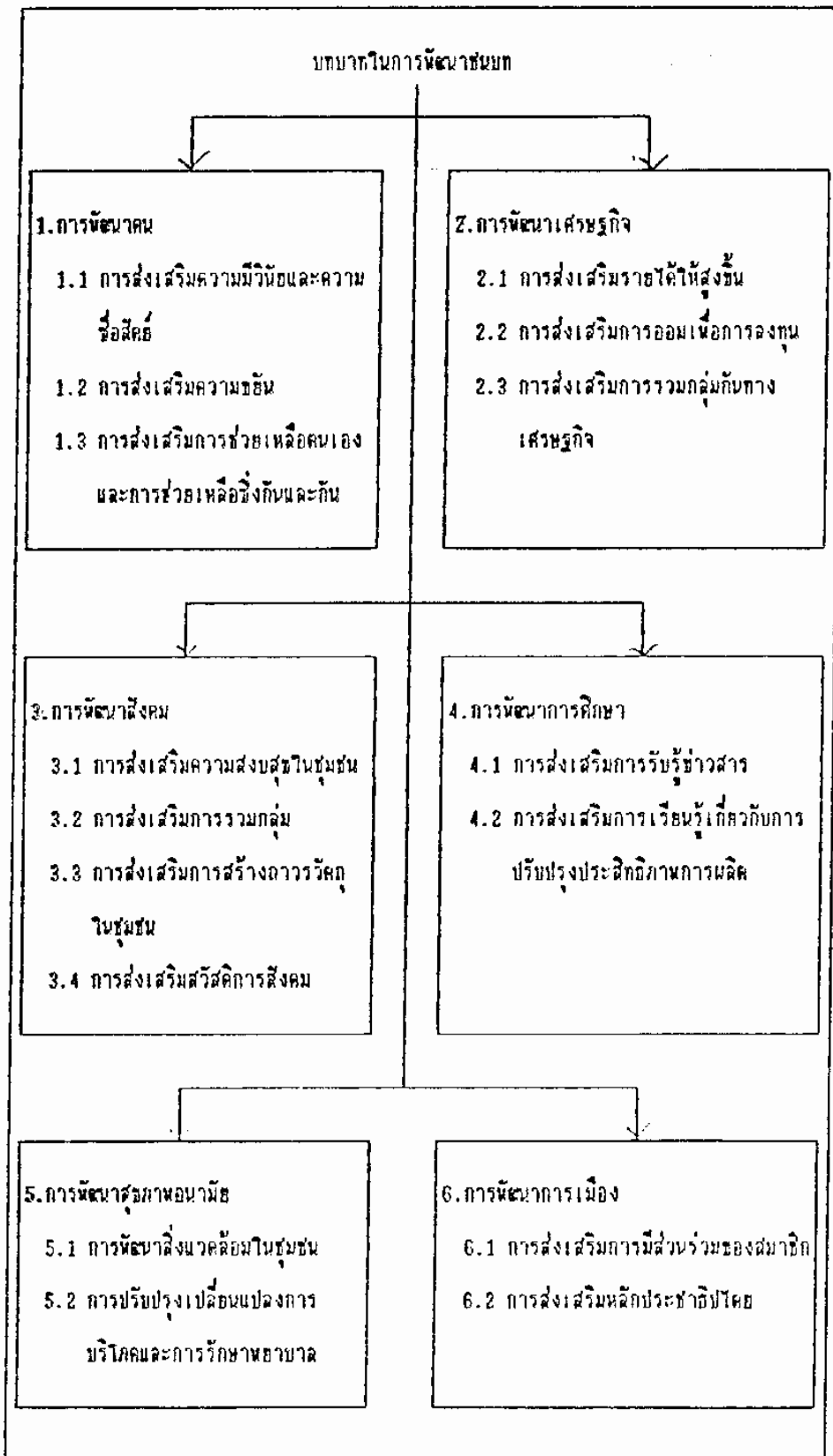
การพัฒนาการศึกษา หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนมีการ
รับรู้ข่าวสารมากยิ่งขึ้น มีการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการเกี่ยว
กับการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบ
อาชีพ

การพัฒนาทางด้านอนามัย หมายถึง การปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ในด้านการบริโภค
การสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้มีสุขภาพแข็งแรง

การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปิดโอกาสให้
สมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น การตัดสินใจ
และมีเสรีภาพในการคิด ตัดสินใจ และปฏิบัติตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับการพัฒนาชุมชนของตนเอง และการส่งเสริมหลักประชาธิปไตย

จึงพอสรุปได้ว่า องค์การประชาชนจึงเป็นมรรควิธีในการ
พัฒนาชนบททั้งทางด้านพัฒนาคน เศรษฐกิจ การศึกษา อนามัย
และการเมือง และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวความคิด
ในการวิจัย คือ องค์การประชาชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
ตั้งแผนภูมิ 2

แผนภูมิ 2 บทบาทในการพัฒนาชนบทของกลุ่มออมทรัพย์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษายุทธวิธีในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ความสำคัญและประโยชน์

1. ทำให้ทราบยุทธวิธีในการรวมกลุ่มของชาวบ้านตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ในการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนของตนเอง
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทและวิธีการของการพัฒนาชนบท
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในการพัฒนาชนบท
4. ผลการวิจัยจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
5. เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และแบบแผนการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้วางขอบเขตในการวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีเข้าไปศึกษา และวิเคราะห์ชุมชน แล้วแปลผลออกมาเป็นข้อสรุป

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ โดยให้คำนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational Definition) ตามตัวแปร ดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์ หมายถึง การที่กลุ่มคนในหมู่บ้านมีความประสงค์จะออมทรัพย์ร่วมกัน โดยนำเอาเงินที่จะออมทรัพย์ไปฝากไว้กับกลุ่มในแต่ละเดือน และสมาชิกกลุ่มร่วมกันวางแผนกเกณฑ์ และระเบียบ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มออมทรัพย์ที่จะศึกษาครั้งนี้คือ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

2. การพัฒนาชนบท หมายถึง การกระทำของกลุ่มออมทรัพย์ที่ทำให้คนในชุมชนชนบทและสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมืองของคนในชุมชนชนบท ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นกว่าเดิม

2.1 การพัฒนาคน หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่กระตุ้นและส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ ช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ทำให้คนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้น มีการออม และร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในรูปของกลุ่ม

2.3 การพัฒนาสังคม หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ส่งเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญในชุมชน อันได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น ถนน แหล่งน้ำ ถาวรวัตถุต่าง ๆ

2.4 การพัฒนาการศึกษา หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเจริญขึ้นทางการศึกษา อันได้แก่ มีการรับรู้ข่าวสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

2.5 การพัฒนาสุขภาพอนามัย หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น รู้จักการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงพฤติกรรมการบริโภค รวมทั้งการรักษาพยาบาล

2.6 การพัฒนาการเมือง หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งด้านการร่วมแสดงความคิดเห็น การวางแผน และประเมินผลกิจกรรมโดยยึดหลักประชาธิปไตย

3. บทบาทในการพัฒนาชนบท หมายถึง ภาระหน้าที่ของกลุ่มออมทรัพย์ในการปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และการเมือง รวมทั้งการพัฒนาคนในชุมชนชนบท